

их языках и поможет запомнить русские слова “жара”, “гореть” и их производные. Для русскоговорящих студентов, изучающих итальянский и испанский ассоциация со словом “жар” и знакомство с его этимологией поможет запомнить слова “зелёный” (verde) и “лето” (verano – в испанском). Даже в том случае, когда восстановление этимологических связей предполагает большее углубление в научный материал, чем простое запоминание нового вокабуляра, оно никогда не “запутает” учащегося, а наоборот, поможет ему увидеть язык в его живом развитии, истории и многовековом таинстве его вечной жизни, дающей ключ к бессмертию.

Л и т е р а т у р а :

1. Гранде Б. М. Курс арабской грамматики в сравнительно-историческом освещении. – М. : “Восточная литература” РАН, 2001. – 592 с.
2. Иллич-Свитыч В. М. Материалы к сравнительному словарю ностратических языков (индоевропейский, алтайский, уральский, дравидский, картвельский, семитохамитский) // Этимология. 1965. Материалы и исследования по индоевропейским и другим языкам / АН СССР. Ин-т русского языка. – М. : “Наука”, 1967. – С. 321-373.
3. Маковский М. М. Лингвистическая генетика: Проблемы онтогенеза в индоевропейских языках. – Изд. 2-е, испр. и доп. – М. : Издательство ЛКИ, 2007. – 208 с.
4. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. – М. : “Прогресс”, т. I (А-Д), 1986, с. – 573.
5. Цыганенко Г. П. Этимологический словарь русского языка. – К. : “Радянська школа”, 1970. – 597 с.
6. Шанский Н. М. и др. Краткий этимологический словарь русского языка : пособие для учителей / под ред. чл.-кор. АН СССР С. Г. Бархударова. – Изд. 3-е, испр. и доп. – М. : “Просвещение”, 1975. – 543 с.
7. Breve diccionario etimológico de la lengua castellana / Joan Coromines (2010): Breve diccionario etimológico de la lengua castellana. Tercera edición muy revisada y mejorada, editorial gredos, 2010. – 596 p.
8. Dizionario etimologico / redazione Diego Meldi (2005): Dizionario etimologico. Edizione Aggiornata. Rusconi libri. – Trento, 2005. – 1245 p.
9. Этимологический словарь турецкого языка / [Электронный ресурс] – Режим доступа: www.nisanyansozluk.com ()

Карпенко У. О., Лазаренко Л. М. Етимологічний підхід у викладанні іноземних мов.

У статті пропонується використання етимологічного підходу у викладанні іноземних мов, що дозволяє розширити науковий світогляд та допомогти у запам'ятовуванні нової лексики.

Ключові слова: *першокорінь, етимологія.*

Karpenko U. O., Lazarenko L. M. Etymologic approach in the teaching of foreign languages.

The use of etymologic approach in the teaching of foreign languages is proposed in the article. It would enlarge pupil's philological background and help to memorize new vocabulary.

Keywords: *primary root, etymology.*

Климова Ю. Ю.

***Горлівський державний педагогічний інститут
іноземних мов (Україна)***

ТИПОЛОГІЯ ПОЛІВ: КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто основні семантичні групування номінативних одиниць, встановлено статус групи композитів зі значенням “подія”, визначено значущі особливості композитів, які аналізуються, при об'єднанні їх у ономасіологічний клас.

Ключові слова: *семантичне поле, тематична група, лексико-семантична група, ономасіологічний клас, композит.*

Тенденції до різноаспектного опису семантичних явищ визначають сучасний стан лінгвістичної науки, виникає питання про принципи польової організації лексичного простору, що базується на інтегральних ознаках лексем та дозволяє аналізувати

різноманітні системні відношення. В основі нашого дослідження лежить розгляд комплексних одиниць семантичної структури мови – номінатем, що визначають можливості тотожної номінації в мовленні за допомогою субстантивних мовленнєвих реалізацій – глос [17, с. 95], а саме – групи композитів із домінантою “подія”. Тотожність будь-якої номінатемі забезпечується тотожністю її інваріантного мовного значення, яке повинно бути визначено як концепт, оскільки саме “в основі концепту лежить початкова, прототипічна модель основного значення слова” [15, с. 2]. Як відзначає М.М. Покровський, “слова та їх значення живуть не окремим одне від одного життям, а поєднуються <...> незалежно від нашої свідомості у групи” [13, с. 82], тобто вони об'єднуються у відповідні класи як рубрики досвіду, сформовані шляхом пізнавальної діяльності людини [14, с. 220]. Метою нашого дослідження є визначення статусу групи субстантивних композитивних одиниць, об'єднаних загальним значенням “подія”. Мета зумовлює конкретні завдання розвідки: сформулювати принципи об'єднання номінатем у групи; визначити тип угруповань композитів із значенням “подія”; встановити диференційні ознаки для виділення підгруп у межах одного ономасіологічного класу композитів.

Проблема категоризації онтологічної дійсності в лексичній системі мови нерозривно пов'язана з пошуком моделі реалізації семантичних зв'язків з урахуванням системи категорій пізнання, і розв'язується через розробку теорії семантичного поля. В основі цієї теорії лежить уявлення про існування в мові деяких семантичних груп та про можливості входження мовних одиниць в одну або декілька таких груп.

У вітчизняній та зарубіжній науковій літературі існує велика кількість теорій поля (О.А. Потебня, Р. Мейер, Г. Шперберг). Поле – це “ієрархічна структура лексичних одиниць, об'єднаних спільним інваріантним значенням, що відображає у мові певну понятійну сферу” [1, с. 290]. Одним з перших семантичне поле визначив Е. Косеріу, за думкою якого воно “являє собою в структурному плані лексичну парадигму, що виникає при сегментації лексико-семантичного континууму на відрізки, які відповідають окремим словам мови. Ці відрізки-слова протиставляються на основі простих смислорозрізняючих ознак” [7, с. 95]. Ономасіологічною властивістю семантичного поля є те, що в його основі знаходиться родова сема, або архісема, що визначає клас об'єктів: *подія – концерт, кіновистава, літературний вечір*.

Існує два напрями дослідження та розробки семантичних полів: 1) вивчення парадигматичних відношень між лексичними одиницями мови (Л. Вейсберг, К. Ройнінг); 2) вивчення синтагматичних відношень та полів (В. Порциг). Предмет нашого дослідження становлять саме парадигматичні поля, тому що при такому підході є можливим аналіз саме групи лексем. Зазвичай поняття парадигми уживалось лише стосовно категорій морфології, де визначало систему форм одного слова і репрезентувало сукупність флективних змін, що слугували зразком формоутворення для певної частини мови [2, с. 310]. У сучасному розумінні парадигму складає: 1) клас лінгвістичних одиниць, об'єднаних за загальною базовою ознакою; 2) модель та схема організації такого класу чи сукупності. В одну парадигму об'єднуються мовні одиниці, що можуть бути поставлені у відповідність об'єкту чи явищу: значенню, ситуації (події), слову або класу слів [10, с. 366]. Значення, яке формує парадигму, постає інваріантним за своїм характером, тому що включає в себе лише ті конституенти структури синтагматичних значень форм, які експліцитно чи імпліцитно проявляються в усіх варіантних реалізаціях типового значення фрагмента дійсності, який відображається [8, с. 20]. Так до парадигматичних полів відносять класи одиниць, тотожних за певними ознаками (семами): лексико-семантичні групи, синоніми, антоніми, сукупності зв'язаних один з одним значень полісемантичного слова (семантеми), словотвірні парадигми,

частини мови та їх граматичні категорії [4, с. 122]. Парадигматичний аналіз слів дозволяє формувати тематичний ряд номінативних одиниць. Ідентифікація номінативом за денотативними семами як сукупності ознак класу предметів та понятійного ядра значення лежить в основі тотожності членів тематичних груп. Тематичні групи формуються за такими значеннями, денотативні компоненти яких відображають певні типи денотатів, наприклад, – подія.

Теоретичне обґрунтування досліджень тематичних груп можна знайти в працях Ф.П. Філіна, А.А. Уфімцевої, Н.І. Панасенко, М.М. Пешак та ін. Підґрунтям для виділення тематичних груп виступає поняттєвий (екстралінгвістичний) принцип, а саме – предметно-логічний зв'язок між поняттями, що позначаються словами певної тематичної групи. Слова є пов'язаними між собою, оскільки взаємопов'язаними є явища самої дійсності, які вони відображають [5, с. 12]. Тематична класифікація слів значною мірою опирається на їх гіпонімічні (родові) відношення, наприклад, лексична одиниця *подія* виступає гіпонімом по відношенню до таких одиниць, як *(VELO)марафон*, *(Гранд)вояж*, *(Мед)конгресс*, *(Расто)вечеринка*, *(Fire)show*, *(Auto)cross*. У тематичні групи поєднуються слова, об'єднання яких ґрунтується на класифікації самих предметів та явищ [19, с. 536]. Наше дослідження налаштоване на слово, тому доцільніше буде висунути в якості гіпотези визначення групи номінативом із домінантою “подія” як лексико-семантичної. Більшість дослідників розрізняють поняття семантичне поле та лексико-семантична група, спираючись на урахування-неурахування при цьому розрізненні частиномовної приналежності їхніх складників (Е.В. Кузнєцова, Л.А. Новиков, К.П. Смоліна та ін.). У семантичне поле можуть входити номінативи з різних частин мови, тоді як до лексико-семантичних груп (ЛСГ) – слова лише з одного граматичного класу. Під ЛСГ розуміють “об'єднання слів, організованих на основі єдиного поняття, схожості функцій, співположення, що відображає природне онтологічне членування реальної дійсності, зв'язок слів з конкретними предметами та їх властивостями” [6, с. 90], “об'єднання слів (номінативом) з однорідними, співставними (схожими) лексико-семантичними варіантами” [18, с. 107]. Елементами ЛСГ виступають слова (номінативи) або лексико-семантичні варіанти, зв'язані між собою внутрішньомовними відношеннями, на основі певного ідентифікатору якого-небудь семантичного компоненту лексичного значення [3, с. 187]. Варіювання – один з найважливіших та невід'ємних способів існування в мові певних лексико-семантичних реалій. Саме варіація виступає основною причиною стійкості певних лексико-семантичних континуумів незалежно від їх значення та словотвірних характеристик. Маковський М.М. визначає варіант як структурний різновид слова, і додає, що неважливим є той факт, утворений варіант від того самого кореня чи ні, що й основне слово [11, с. 15]. Наприклад, номінатива *водоочищення*, що має структуру ЧоснПрикм + Ім1одн, може мати варіанти – *гідроочищення*, *акваочищення*, де роль першого конституюнту виконує вже префіксоїд (*гідро-*, *аква-*), зберігаючи при цьому те саме значення. При аналізі ЛСГ, при встановленні відношень між значеннями можна виявити різного типу семантичні множники. Семи можуть бути інтегральними та диференційними. Наявність інтегральної семи в значеннях слів сприяє об'єднанню їх в одну групу. Наприклад, в значеннях таких номінативом як *крос*, *аквазахід*, *віп-вечірка*, *кінодебют* виділяємо інтегральну сему “подія” – загальну для значень усіх одиниць, що входять у цю групу. Такого типу семи називають архісемами – “одиниці, які в узагальненому вигляді відображають зміст усього лексичного поля” [20, с. 161]. Диференційні семи – семантичні ознаки, за якими різняться значення номінативом, що мають спільну ознаку. Так, вищезазначені одиниці відрізняються одна від одної такими диференційними ознаками як “місце проведення”, “кількість учасників” та ін. Отже,

можна погодитись із Е.В. Кузнецовою, що ЛСГ – це “клас слів однієї частини мови, що має у своїх значеннях досить загальний інтегральний семантичний компонент та типові уточнюючі (диференційні) компоненти, а також характеризується схожістю сполучуваності та широким розвитком функціональної еквівалентності та регулярної багатозначності [9, с. 7].

Необхідно зазначити, що для нашого дослідження недостатнім є той факт, що об'єднання групи номінатем на позначення подій має тотожну архісеми, ми розглядаємо більш конкретне угруповання – слова із загальним семантичним множителем “подія” лише одного структурного типу – композити. Тому, за В.І. Теркуловим, визначаємо поданий клас композитів як лексико-семантичну групу одноструктурних одиниць (ЛСГОО), котрі вчений кваліфікує як “частини ЛСГ, що об'єднують одиниці, які виділяються з них за структурними принципом” [16, с. 221]. Ми розглядаємо лише універбалізаційні композити та квазікомпозити. Під універбалізацією розуміємо таку ситуацію, при якій на базі словосполучення виникає дублет – композит із ідентичною синтаксичною функцією та лексичним і морфологічним значенням: *революційний трибунал* > *ревтрибунал*; *технічний огляд* > *техогляд*. Квазікомпозити утворюються за моделями вже наявними в мові, і виступають як “імітація кінцевої (морфемної) структури вже утворених лексичних конденсатів” [16, с. 204], пор: *артвыставка* > *выставка артиллерии* та *артвыставка*, композит утворений за допомогою префіксоїду *арт-*, що означає “пов'язаний з мистецтвом”.

У віднесеності тієї чи іншої номінатеми до певної ЛСГОО важливу роль відіграє когнітивний статус архісеми. Як уже було зазначено вище, тотожність номінатеми забезпечується тотожністю інваріантного значення, тобто концепта. Спираючись на класифікацію концептів І. А. Стерніна, зауважимо, що досліджувана нами група композитів має гештальтний характер, тому що концепт “подія” відносимо до фреймів, що трактуються як “структура даних для уявлення стереотипної ситуації” [12, с. 7]. Ми виділяємо наступні типи базових значень досліджуваних композитів:

“власне подія”, представлене у таких групах *национальная революция* > *нацреволюция*, *педагогична практика* > *педпрактика*, *сочетание браком* > *бракосочетание*, *вбивство царя* > *царевбивство*, *відеомандрівка*, *judg(e)ment-day*, *market-day*. У поданих номінатах реалізується фреймовий гештальт, для якого стереотипна статична складова є доміантною. У якості ономасіологічної ознаки можуть виступати дестинатив – *агитационный тур* > *агиттур*, пацієнтів – *принесення жертви* > *жертвопринесення*, контрагентів – *антижур-експеримент* тощо;

“захід” – *телевизионный спектакль* > *телеспектакль*, *литературный конкурс* > *литконкурс*, *диско-вечір*, *dinner-party*, *house-supper* – найбільш значенневими для поданих композитів є фреймові статичні характеристики – мета, учасники, місце та ін. Ономасіологічними ознаки можуть бути медіатив *skype-conference*, локатив – *акванати*, дестинатив – *автограф-сесія*, *бизнесстренинг*;

“ситуація” – наприклад, *социальный конфликт* > *соцконфликт*, *розлив нафти* > *нафторозлив*, *хімічне отруєння* > *хімотруєння*, *каменепад*, *brainstorm*, *check and mate* > *checkmate*, де велике значення відіграють фреймові слоти, що відображають одноактність і неповторність настання безлічі подій, поєднання умов та обставин, що складають певне положення. При реалізації цього концепту можна виокремити наступні ономасіологічні ознаки: медіатив *артиллерийский обстрел* > *артобстрел*, локатив *quake in the water* > *water-quake*, каузатив – *алкоскандал*.

Виходячи з комплексу характеристик досліджуваної групи номінатем, пропонуємо для позначення такого об'єднання використовувати термін “ономасіологічний клас”, тому що воно направлено на внутрішньомовні ознаки – приналежність до одного

граматичного класу (іменники), його складники мають єдину морфемну структуру (композиції), представляють однотипно позначуваний ними концепт. Подальші перспективи досліджень вбачаємо в детальній розробці груп композицій, що входять до одного ономазіологічного класу “подія”.

Л і т е р а т у р а :

1. *Алефиренко Н. Ф.* Спорные вопросы семантики / Н. Ф. Алефиренко – М. : Гнозис, 2005. – 326 с.
2. *Ахманова О. С.* Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : КомКнига, 2007. – 576 с.
3. *Бантышева Л. Л.* Полевой подход к описанию общественно-политической лексики: диахронический аспект / Л. Л. Бантышева // IX Международная конференция русистов : материалы и сообщения. – Одесса, 2007. – С. 183–189.
4. *Васильев Л. М.* Теория семантических полей / Л.М.Васильев // Вопросы языкознания. – 1971. – № 5. – С. 122.
5. *Величко Л. М.* Системно-функциональные корреляции в экономической лексике : автореф. дисс. на соискание учен. степени кандидата филол. наук : спец. 10.02.01 “Русский язык” / Л. М. Величко. – Краснодар, 2007. – 18 с.
6. *Клименко Л. П.* ЛСГ в структуре связного текста / Л. П. Клименко, В. А. Симхович // Коммуникативные аспекты значения : сб. научн. трудов. – Волгоград : Изд-во Волгоградского пед. ин-та, 1990. – С. 90–91.
7. *Косериу Э.* Лексические солидарности / Э. Косериу // Вопросы учебной лексикографии. – М. : Наука, 1969. – С. 93–104.
8. *Кручинкина Н. Д.* Система инвариантных знаковых языковых выражений событийных отношений / Н. Д. Кручинкина // Вестник Томского государственного университета. – 2010. – № 335. – С. 18–24.
9. *Кузнецова Э. В.* Лексикология русского языка : учеб. пособие для филол. фак. ун-тов. – 2-е изд., испр. и доп. / Э. В. Кузнецова. – М. : Высш. шк., 1989. – 216 с.
10. *Лингвистический энциклопедический словарь* / [гл. ред. Ярцева В. Н.]. – М. : Сов. Энциклопедия, 1990. – 685 с.
11. *Маковский М. М.* Вариативность лексико-семантических систем / М.М. Маковский // Иностранные языки в школе, 1971. – № 4. – С. 11–21.
12. *Минский М.* Фреймы для представления знаний / М. Минский ; [пер. с англ. О. Н. Гринбаум]. – М. : Энергия, 1979. – 151 с.
13. *Покровский М. М.* Избранные работы по языкознанию / М. М. Покровский. – М. : Изд-во АН СССР, 1959. – 382 с.
14. *Селіванова О. О.* Лінгвістична енциклопедія / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – с. 220.
15. *Тазетдинова Р. Р.* Языковой концепт как базовый термин лингвокультурологии / Р. Р. Тазетдинова // Межкультурный диалог на евразийском пространстве : международная научная конференция., 30 сентября – 2 октября 2002 г. – Уфа, Башкирский государственный университет. – С. 1–3. – Режим доступа : http://www.bashedu.ru/evrazia/f_s/f_tazetdinova.rtf. – Заголовок с экрана.
16. *Теркулов В. И.* Композиты русского языка в ономазіологическом аспекте: дис. ... доктора филол. наук : 10.02.02 / Теркулов Вячеслав Исаевич. – Горловка, 2008. – 406 с.
17. *Теркулов В. И.* Слово и номинатема: опыт комплексного описания основной номинативной единицы языка / Теркулов В.И. – Горловка : Изд-во ГГПИИЯ, 2007. – 240 с.
18. *Тихонов А. Н., Ким Л. Л., Тихонов С. А.* Современный русский язык / Тихонов А. Н., Ким Л. Л., Тихонов С. А. // Лексикология: Учебное пособие. – Ташкент : Укитувчи, 1991. – 264 с.
19. *Филин Ф. П.* О лексико-семантических группах слов / Ф.П. Филин // Езиковедски исследования в чест на акад. Стефан Младенов. – София, 1957. – С. 536–539.
20. *Lipka L.* English Lexicology: Lexical Structure, Word Semantics & Word-formation / Leonard Lipka. – Tubingen: Gunter Narr Verlag, 2002. – 250 p.

Климова Ю. Ю. Типология полей: когнитивный аспект.

В данной статье рассмотрены основные семантические группировки номинативных единиц, установлен статус группы композиций со значением “событие”, определены значимые особенности анализируемых композиций при объединении их в ономазіологический класс.

Ключевые слова: семантическое поле, тематическая группа, лексико-семантическая группа, ономазіологический класс, композит.

Klimova Y. Y. The typology of fields: cognitive aspect.

This article deals with the consideration of the main semantic groupings of nominative units, the ascertaining the status of a group of composites designating the event, the definition of the most important features of the composites analyzed, when combining them in onomasiological class.

Keywords: semantic field, thematic group, lexico-semantic group, onomasiological class, composite.